

Zabezpečenie poskytovania kurzu vyučovacieho (slovenského) jazyka školy alebo inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka školy

Možnosti podpory pri osvojovaní si vyučovacieho
(slovenského) jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk
(Sprievodný materiál)

Zabezpečenie poskytovania kurzu vyučovacieho (slovenského) jazyka školy alebo inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka školy

**Možnosti podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského)
jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk
(Sprievodný materiál)**

PLÁN [OBNOVY]

**Vydané Národným inštitútom vzdelávania a mládeže v rámci realizácie Plánu obnovy
a odolnosti, ktorý je financovaný Európskou úniou – NextGenerationEU.**

2023

Zabezpečenie poskytovania kurzu vyučovacieho (slovenského) jazyka školy alebo inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka školy

Možnosti podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk

Kolektív autorov:

PhDr. Janka Píšová, PhD., Mgr. Karol Csiba, PhD., PhDr. Ivana Drangová, PhDr. Barbora Čaplová, Mgr. Iris Domancová, PhD., Mgr. Zuzana Mravcová, Mgr. Katarína Reinoldová, doc. PaedDr. Terézia Harčariková, PhD., Mgr. Zuzana Ivanová, PhD., Mgr. Kristína Tkáčová, PhD., Mgr. Lenka Nadányi, doc. PaedDr. Jana Lopúchová, PhD., Mgr. Miroslava Višňovská, PhD., doc. PhDr. Rastislav Rosinský, PhD.

Spolupracovali:

Mgr. et Mgr. Mária Anyalaiiová, PhD., Mgr. Júlia Čurillová, PaedDr. Vladimíra Ďurčová, doc. PhDr. Marian Groma, PhD., Mgr. Marek Hlina, PaedDr. Lucia Košťálová, PaedDr. Mária Králiková, Mgr. Janka Kšiňanová, PhD., Mgr. Martina Kukumbergová, doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD., PaedDr. Šarlota Múdra, Mgr. art. Viera Orogváni, Mgr. Mária Paľová, PhD., PaedDr. Jana Partiková, Mgr. Janka Pilková, PaedDr. Dorota Smetanová, PhD., PaedDr. Valéria Stašiaková, PhD., prof. PaedDr. Darina Tarcsiová, PhD.

Hlavná koordinačná skupina:

Mgr. Matúš Bañas, prof. PhDr. Eva Gajdošová, PhD., Mgr. Eva Horníková, Mgr. Júlia Choleva, PhD., Mgr. Mária Chorváthová, PaedDr. Jana Kandříková, Lucia Komorníková, PhD., Alena Kopányiová, PhD., Mgr. Jana Kožárová, PhD., Mgr. Hana Laciková, PhD., PhDr. Oľga Okálová, PhD., Mgr. Eva Polgáryová, JUDr. Zuzana Stavrovská, PhD., Michaela Stehlíková, DiS., PhDr. Mgr. Ľubomír Tichý, prof. PaedDr. Alica Vančová, CSc.

Vydanie: prvé

Rok vydania: 2023

Obsah

1. Podpora pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk.....	5
<i>Cieľová skupina podporného opatrenia</i>	<i>5</i>
<i>Personálne zabezpečenie podporného opatrenia</i>	<i>5</i>
<i>Forma a odporúčaný rozsah podporného opatrenia.....</i>	<i>6</i>
<i>Materská škola.....</i>	<i>6</i>
<i>Základná a stredná škola</i>	<i>6</i>
2. Jazyková podpora formou kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka	8
<i>Charakteristika, zameranie a ciele kurzu</i>	<i>8</i>
<i>Plánovanie a organizácia kurzu.....</i>	<i>8</i>
<i>Učiteľ.....</i>	<i>9</i>
<i>Vzdelávacie prostredie</i>	<i>9</i>
<i>Hodnotenie pokrokov žiaka.....</i>	<i>10</i>
<i>Obsah kurzu.....</i>	<i>10</i>
<i>Vyučovacia hodina (lekcia).....</i>	<i>11</i>
<i>Zásady kurzu a organizácia edukačných aktivít</i>	<i>12</i>
<i>Recepcia – počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením.....</i>	<i>13</i>
<i>Produkcia – ústny prejav, písomný prejav</i>	<i>14</i>
<i>Aktivity</i>	<i>14</i>
3. Možnosti podpory v rámci vyučovacích predmetov.....	16
<i>Stratégie a postupy týkajúce sa hovoreného prejavu</i>	<i>16</i>
<i>Prispôbiť prejav jazykovej úrovni žiaka.....</i>	<i>16</i>
<i>Dodržiavať prozodické vlastnosti reči.....</i>	<i>16</i>
<i>Používať presný, ale nie veľmi jednoduchý jazyk.....</i>	<i>16</i>
<i>Používať spisovnú podobu jazyka.....</i>	<i>16</i>
<i>Používať ustálené jednoduché inštrukcie.....</i>	<i>17</i>
<i>Komentovať dianie v triede.....</i>	<i>17</i>
<i>Udržiavať očný kontakt.....</i>	<i>17</i>
<i>Uplatňovať vhodné gestá a mimiku.....</i>	<i>17</i>
<i>Stratégie týkajúce sa úpravy organizácie a priebehu výchovno-vzdelávacieho procesu</i>	<i>17</i>
<i>Využívať vizuálnu podporu.....</i>	<i>17</i>
<i>Zohľadňovať, čo je momentálne v možnostiach žiaka.....</i>	<i>18</i>
<i>Systematicky rozvíjať slovnú zásobu.....</i>	<i>18</i>

<i>Písať a kresliť na tabuľu</i>	20
<i>Používať jednoduché príklady.....</i>	20
<i>Zaistiť, aby žiak poznal slová alebo vety, ktoré má povedať.....</i>	20
<i>Prepájať hovorenie a čítanie/písanie</i>	20
<i>Pri výtvarných činnostiach využívať názornú podporu</i>	20
<i>Pri hudobných činnostiach zvážiť výber textov.....</i>	20
<i>Pri pohybových činnostiach prepájať jazyk s pohybom</i>	21
<i>Stavať na tom, čo už žiak vie.....</i>	21
<i>Podporovať používanie materinského jazyka žiaka.....</i>	21
<i>Cielene zapájať žiaka do aktivít.....</i>	22
<i>Pomáhať si prácou v skupinách.....</i>	22
<i>Hodnotiť obsahovú správnosť odpovede</i>	22
<i>Nepreťažovať žiaka</i>	22
4. Možnosti podpory v rámci vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra	23
<i>To isté, ale inak.....</i>	23
<i>Slovenčina pre všetkých.....</i>	24
<i>Pomáhať so slovnou zásobou</i>	24
<i>Aktivity na hodinách slovenského jazyka a literatúry</i>	25
<i>Recepcia – vecná a zážitková recepcia.....</i>	25
<i>Komunikačná interakcia a hovorená produkcia</i>	26
<i>Komunikačná interakcia a písaná produkcia.....</i>	26
<i>Komunikačné prostriedky a pravidlá</i>	27
5. Spôsob zadávania a plnenia úloh.....	27
6. Spôsob overovania porozumenia, vedomostí a spôsobilostí.....	29
7. Spolupráca so zákonným zástupcom žiaka	31
Zoznam literatúry.....	33
<i>Legislatíva.....</i>	33
<i>Literatúra.....</i>	33

1. Podpora pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy – slovenský jazyk ako druhý jazyk

Cieľom podporného opatrenia¹ je podpora pri osvojovaní si slovenského jazyka u detí a žiakov, ktorých materinský jazyk² nie je slovenský, t. j. líši sa od vyučovacieho jazyka školy, ktorú navštevujú. Vo vzdelávaní týchto detí a žiakov má **slovenský jazyk** špecifické postavenie a je chápaný ako **druhý jazyk**³ aj z toho dôvodu, že je nevyhnutný vo výchovno-vzdelávacom procese. Zároveň už na začiatocníkovej úrovni ovládania slovenského jazyka si deti a žiaci osvojujú slovnú zásobu, ktorá je náročná, no dôležitá v školskom prostredí (tzv. akademický jazyk). Jazyková podpora je preto vstupnou a nevyhnutnou požiadavkou ich ďalšieho vzdelávania.

Cieľová skupina podporného opatrenia

- Deti a žiaci s iným materinským jazykom ako slovenským s potrebou podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka.
- Deti cudzincov.⁴
- Žiaci po ukončení osobitného spôsobu plnenia povinnej školskej dochádzky mimo územia Slovenskej republiky⁵, ktorí nedostatočne ovládajú slovenský jazyk, t. j. žiaci (väčšinou štátni občania Slovenskej republiky, narodení v Slovenskej republike alebo v zahraničí), ktorí dlhodobo žili v zahraničí, navštevovali školu s iným vyučovacím jazykom alebo so slovenčinou prišli do styku len okrajovo.

Personálne zabezpečenie podporného opatrenia

Podporné opatrenie zabezpečuje podľa rozhodnutia vedenia školy pedagogický zamestnanec školy v kategórii učiteľ alebo škola sprostredkuje jazykový kurz zabezpečený externým poskytovateľom. Podporné opatrenie zabezpečuje aj špeciálne výchovné zariadenie.

¹ Podporným opatrením sa podľa § 145a ods. 2 písm. e) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov rozumie zabezpečenie poskytovania kurzu vyučovacieho jazyka školy alebo inej podpory pri osvojovaní si vyučovacieho jazyka školy; poskytovanie zabezpečuje materská škola, materská škola pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, základná škola, základná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, stredná škola, stredná škola pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami okrem bilingválneho vzdelávania alebo špeciálne výchovné zariadenie.

² **Materinský (prvý) jazyk** – a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil v ranom detstve prirodzene a nevedome. Nemusí ísť o jazyk matky (časové hľadisko); b) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na vyššej úrovni (hľadisko dominancie).

³ **Druhý jazyk** – a) jazyk, ktorý si jedinec osvojil neskôr ako prvý jazyk; b) jazyk, ktorý nie je materinským jazykom hovoriaceho (časové hľadisko); c) jazyk, v ktorom je jazyková kompetencia jedinca na nižšej úrovni (hľadisko dominancie). Žiaci si osvojujú tento jazyk nielen v škole, ale aj počúvaním a pozorovaním každodenných situácií.

⁴ § 146 ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov vymedzuje **deti cudzincov** ako: a) deti osôb, ktoré sú občanmi iného štátu, alebo osôb bez štátnej príslušnosti, s povoleným pobytom na území Slovenskej republiky; b) deti žiadateľov o udelenie azylu na území Slovenskej republiky podľa osobitného predpisu; c) deti Slovákov žijúcich v zahraničí; d) deti ako žiadatelia o udelenie azylu podľa osobitného predpisu; e) deti ako cudzinci, ktorí sa nachádzajú na území SR bez sprievodu zákonného zástupcu.

⁵ § 25 ods. 10 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Forma a odporúčaný rozsah podporného opatrenia

Materská škola

Podpora osvojovania si slovenského jazyka príslušnej školy sa realizuje:

- integrovane v rámci vzdelávacích oblastí štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie rozvíjajúcimi činnosťami a programami,
- prostredníctvom kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka.

Súčasťou vzdelávacích aktivít je vizualizácia vzdelávacieho obsahu (obrázky, fotografie, obrázkovo-pojmové mapy, miniatúra, reálne predmety a pod.). Podpora sa poskytuje aj na orientáciu dieťaťa v priestore, režime dňa, štruktúre úlohy prostredníctvom tematicky zameraných komunikačných kariet, pracovných listov, piktogramov a pod. Využívajú sa príležitosti na zaraďovanie tzv. jazykových chvíľok, čítania s dieťaťom, hier so slovami a iných aktivít v rôznych časových úsekoch počas dňa, aby súviseli s aktuálnou sociálnou situáciou a s témou vzdelávacích aktivít. Uplatňovaný je individuálny prístup k dieťaťu. Pri plánovaní a realizácii aktivít sa dbá na ich hrový charakter.⁶

Kurz osvojovania si jazyka školy je realizovaný priamo v materskej škole, mimo materskej školy alebo dištančnou formou prostredníctvom dostupných komunikačných prostriedkov založených na využívaní počítačových sietí (internetových komunikačných prostriedkov). V prípade dištančnej formy sa odporúča dieťaťu zabezpečiť materiálno-technickú asistenciu zo strany školy.

Podporné opatrenie sa poskytuje **individuálne** alebo **skupinovo**.

Rozsah podporného opatrenia je nutné prispôbiť individuálnym potrebám dieťaťa a podmienkam školy. Odporúčaný rozsah jazykovej podpory formou kurzu je **33 hodín ročne** pre deti z cieľovej skupiny v predprimárnom vzdelávaní.

Základná a stredná škola

Žiakom s potrebou podpory pri osvojovaní si vyučovacieho (slovenského) jazyka môže škola poskytnúť **podporu prostredníctvom:**

- úpravy cieľov, obsahu, metód, foriem a prístupov v rámci povinného vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra a ostatných vyučovacích predmetov,
- voliteľného vyučovacieho predmetu,
- kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka.⁷

⁶ Bližšie o možnostiach podpory, stratégiách a postupoch týkajúcich sa úpravy organizácie a priebehu vzdelávacích činností v publikácii *Dieťa hovoriace iným jazykom: Možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom vzdelávaní*. Dostupné z: [dieta-hovoriace-inym-jazykom-moznosti-kompenzacnej-podpory-predskolskom-vzdelavani.pdf \(statpedu.sk\)](https://statpedu.sk/dieta-hovoriace-inym-jazykom-moznosti-kompenzacnej-podpory-predskolskom-vzdelavani.pdf)

⁷ Pre žiakov – deti cudzincov sa podľa § 146 ods. 3 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov na odstránenie jazykových bariér organizujú základné a rozširujúce kurzy štátneho jazyka. Žiaci po ukončení osobitného spôsobu plnenia povinnej školskej dochádzky mimo územia Slovenskej republiky, ktorí nedostatočne ovládajú vyučovacý jazyk, sa podľa § 25 ods. 10 zaraďujú do jazykového kurzu.

Kurz vyučovacieho (slovenského) jazyka je realizovaný priamo v škole, mimo školy alebo dištančnou formou prostredníctvom dostupných komunikačných prostriedkov založených na využívaní počítačových sietí (internetových komunikačných prostriedkov). V prípade dištančnej formy sa odporúča žiakovi zabezpečiť materiálno-technickú asistenciu zo strany školy. Jazykové kurzy pre deti cudzincov môže organizovať aj iná právnická osoba alebo fyzická osoba po získaní akreditácie.⁸

Podporné opatrenie sa poskytuje **individuálne** alebo **skupinovo**.

U žiakov s poruchami zraku/sluchu sa forma podporného opatrenia odporúča konzultovať so školským špeciálnym pedagógom, školským podporným tímom alebo zariadením poradenstva a prevencie a podľa potreby sa modifikuje na alternatívnu komunikačnú formu prístupnú žiakom.

Rozsah podporného opatrenia je nutné prispôbiť individuálnym potrebám žiaka a podmienkam školy. Pre efektívne nastavenie jazykovej podpory daného žiaka je potrebné určiť jeho úroveň ovládania slovenského jazyka vo všetkých komunikačných jazykových činnostiach (počúvanie, hovorenie, čítanie, písanie). Základnú informatívnu diagnostiku úrovne ovládania slovenského jazyka je možné realizovať priamo v škole (*Vstupný orientačný test na určenie úrovne ovládania slovenského jazyka*⁹).

Odporúčaný rozsah jazykovej podpory formou kurzu je pre žiakov **bez znalosti slovenského jazyka 66 hodín ročne** a pre žiakov **so základnou úrovňou ovládania slovenského jazyka 33 hodín ročne**. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu. Žiak **s dostatočnou znalosťou slovenského jazyka** (tzv. prahová úroveň) je považovaný za samostatne fungujúceho v rámci školského prostredia, pričom mu je poskytovaná **individuálna jazyková podpora** podľa jeho potrieb a nárokov vzdelávania.

Žiak – cudzinec je na základe výsledkov jazykovej diagnostiky zaradený do jedného z troch variantov jazykovej podpory.

Žiak **bez znalosti slovenského jazyka** (úroveň 0) je vzdelávaný v rámci intenzívnej jazykovej podpory. Jazyková podpora sa realizuje podľa vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk – **komunikačná úroveň 1 (základný kurz)** s minimálnou časovou dotáciou 48 vyučovacích hodín a s odporúčanou časovou dotáciou 200 vyučovacích hodín. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Žiakovi **so základnou úrovňou** ovládania slovenského jazyka (približne na úrovni 1), 2) sa poskytuje jazyková podpora podľa vzdelávacieho štandardu pre slovenský jazyk ako druhý jazyk – **komunikačná úroveň 2 (rozširujúci kurz)** s minimálnou časovou dotáciou 64 vyučovacích hodín a s odporúčanou časovou dotáciou 150 vyučovacích hodín. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

Žiak **s dostatočnou znalosťou slovenského jazyka** (tzv. prahová úroveň) je považovaný za samostatne fungujúceho v rámci školského prostredia, pričom mu je poskytovaná **individuálna jazyková podpora** podľa jeho potrieb a nárokov vzdelávania. V prípade

⁸ § 146 ods. 6 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁹ *Vstupný orientačný test na určenie úrovne ovládania slovenského jazyka*. Examinátorom testu by mal byť pedagogický zamestnanec oboznámený s metodikou vyučovania slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka.

nedostatočnej znalosti akademického jazyka je odporúčaná jazyková podpora s časovou dotáciou 100 vyučovacích hodín prispôsobená individuálnym jazykovým potrebám žiaka. Podpora je poskytovaná súbežne aj v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu.

2. Jazyková podpora formou kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka

Charakteristika, zameranie a ciele kurzu

Cieľom jazykovej podpory je naučiť žiakov komunikovať v slovenskom jazyku, dorozumievať sa v bežných komunikačných situáciách, ako aj v situáciách typických pre školské prostredie, pričom sa kladie dôraz na praktické využitie osvojených spôsobilostí, efektívnu komunikáciu a **činnostne zameraný prístup**. Činnostne zameraný prístup považuje žiakov za aktívnych účastníkov procesu učenia sa a používateľov jazyka. Žiaci teda nie sú pasívnymi prijímateľmi informácií, ale osvojujú si jazyk vykonávaním zmysluplných úloh, ktoré reflektujú ich reálny život. Získavané nové vedomosti sa prepájajú s predchádzajúcimi a zároveň s poznatkami z iných vyučovacích predmetov. Zdôrazňuje sa **uplatnenie metód a techník vyučovania cudzích jazykov**, aktívne a zmysluplné používanie jazyka, v rámci ktorého sa rozvíja počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie.

Výučba je usmerňovaná tak, aby žiaci dokázali úspešne komunikovať v slovenskom jazyku a realizovať svoj komunikačný zámer v každodenných situáciách. Na uskutočnenie tohto zámeru sa žiaci zapájajú do **komunikačných jazykových činností** (repcia, produkcia, interakcia) a využívajú vhodné stratégie, aby ich komunikácia bola primeraná danej situácii a stanovenej úrovni ovládania slovenského jazyka.

Obsah jazykovej podpory je stanovený pre **dve komunikačné úrovne: základná** (komunikačná úroveň 1) a **rozširujúca** (komunikačná úroveň 2).

Plánovanie a organizácia kurzu

Pri plánovaní formy a obsahu kurzu je nevyhnutné vychádzať z podmienok danej základnej alebo strednej školy (priestorové možnosti, personálne zabezpečenie a pod.) a potrieb žiakov (jazyková úroveň, iné individuálne výchovno-vzdelávacie potreby). Treba mať na zreteli, že žiaci, ktorým je poskytovaná jazyková podpora, môžu mať rôznu úroveň osvojenia si slovenského jazyka, rôzny vek a pôvod, odlišný východiskový jazyk, odlišné študijné skúsenosti, môžu byť citliví na určité témy a pod. Pôjde teda o heterogénnu skupinu žiakov s rôznou úrovňou motivácie. Zároveň sa štruktúra cieľovej skupiny v priebehu školského roka môže meniť.

Pred začiatkom kurzu je nutné zohľadniť všetky aspekty ovplyvňujúce proces učenia a organizáciu kurzu a získať základné informácie o žiakoch, ktoré umožnia lepšie reagovať na ich potreby, stanoviť si konkrétne ciele, štruktúru a obsah kurzu.

INFORMÁCIE

- **meno a priezvisko,**
- **trieda, vek,**
- **materinský (prvý) jazyk a znalosť iných jazykov:** akými žiak hovorí, akým rozumie, aký typ písma ovláda¹⁰,
- **znalosť slovenského jazyka:** počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením, hovorenie, písanie,
- **predchádzajúce vzdelanie:** typ a druh školy, dosiahnutý stupeň vzdelania, vyučovací jazyk školy,
- **krajina pôvodu, druh a dĺžka pobytu v Slovenskej republike, dôvod pobytu:** tieto informácie sú dôležité na získanie predstavy o psychickej pohode žiaka,
- **adresa a kontaktné údaje** osoby, ktorá bude komunikovať s učiteľom, a preferovaný **spôsob komunikácie.**

Učiteľ

Výučba slovenského jazyka ako druhého jazyka si vyžaduje špecifický prístup. Kým žiak, pre ktorého je slovenský jazyk materinským jazykom, mnohé javy v jazyku vníma intuitívne, žiak s odlišným materinským jazykom tento intuitívny cit pre slovenčinu nemá. Nemožno teda predpokladať, že žiak bude od začiatku schopný pochopiť všetky jazykové zákonitosti slovenského jazyka. Aj pre učiteľa je často problematické vysvetliť takémuto žiakovi napríklad nepravidelnosti v jazyku. Na začiatku je preto vhodné, aby sa učiteľ oboznámil s metódami a formami vyučovania slovenského jazyka ako druhého (cudzieho) jazyka.

Vzdelávacie prostredie

Malá skupina s maximálne 8 žiakmi, aby sa rozvinula skupinová dynamika, ale zároveň aby sa každý žiak dostal k slovu. Skupina môže byť z hľadiska materinského jazyka žiakov, jazykovej úrovne ovládania slovenského jazyka a veku zmiešaná. Ak by v základnej škole malo vzniknúť viac ako jedna skupina, je vhodné žiakov rozdeliť podľa veku.

Pevne stanovený čas (rozvrh) – podľa potrieb žiakov, minimálne však dvakrát do týždňa po dve vyučovacie hodiny (lekcie). Vhodný čas konzultovať s vedením školy, triednym učiteľom a zákonným zástupcom žiaka. So žiakom si nakresliť rozvrh, aby vedel, kedy má hodiny slovenského jazyka ako druhého jazyka.

Vhodný priestor – je dôležité mať vyčlenený priestor usporiadaný na jazykovú podporu a navodenie príjemnej a bezpečnej atmosféry. Závisí však od priestorových možností a vybavenia konkrétnej základnej alebo strednej školy. Ideálne je mať stálu učebňu, v ktorej

¹⁰ Možnosť využiť *Dotazníky pre rodičov bilingválnych detí – PABIQ* (skratka názvu Questionnaire for Parents of Bilingual Children). Bližšie informácie o administrácii a vyhodnotení dotazníka na: www.detskarec.sk v časti Projekty. Dotazníky *Rozhovor so zákonným zástupcom žiaka – Identifikácia výchovno-vzdelávacích potrieb dieťaťa a Rozhovor so žiakom* dostupné na: <https://www.statpedu.sk/sk/erasmus-slovenscina-deti-cudzincov.html>

je priestor na sedenie i pohybové hry, kde môžu byť uložené všetky pomôcky, plagáty na stenách, gramatické tabuľky, slovníky (ideálne rovnaké pre všetkých žiakov) a pod.

Kurz slovenského jazyka ako druhého jazyka môže byť realizovaný priamo v škole, mimo školy alebo dištančnou formou prostredníctvom prostriedkov založených na využívaní počítačových sietí (internetových komunikačných prostriedkov).

Hodnotenie pokrokov žiaka

Hodnotenie žiaka je potrebné čo najviac individualizovať, prispôbovať jeho špecifickým potrebám a možnostiam. Prihliadať nielen na úroveň ovládania slovenského jazyka, ale zohľadňovať pri hodnotení aj individuálnu situáciu (osobnostné, psychické, fyzické osobitosti žiaka, jeho rodinné zázemie, osobitosti vyplývajúce zo zdravotného stavu a pod.).

V počiatočnej fáze učenia sa slovenského jazyka má mať hodnotenie žiaka motivačnú a formatívnu funkciu. Dôležité je systematické sledovanie pokrokov žiaka. Vhodné je hodnotiť postup, proces, jednotlivé kroky napríklad pomocou konkrétnych výstupov, aktivít (plagáty, myšlienkové mapy, žiacke portfóliá).

Obsah kurzu

Obsah jazykovej podpory sa riadi potrebami žiakov. Pri tvorbe plánu a nastavení cieľov sa vychádza zo **vzdelávacích štandardov pre slovenský jazyk ako druhý jazyk**¹¹, ktoré pomôžu určiť:

- čo je podstatné,
- ako si stanoviť minimum, ktoré žiaci môžu zvládnuť,
- čo konkrétne žiakov učiť,
- ako sledovať pokrok žiakov,
- z čoho žiakov hodnotiť.

Vzdelávacie štandardy pre slovenský jazyk ako druhý jazyk stanovujú výkonový a obsahový štandard pre dve komunikačné úrovne: **základnú** (komunikačná úroveň 1) a **rozširujúcu** (komunikačná úroveň 2). Sú formulované súhrnne pre celé vzdelávanie. Jednotlivé vekové kategórie sa líšia predovšetkým požiadavkami na rozsah slovnej zásoby a gramatických štruktúr, požiadavkami na mieru samotnej produkcie (hovorenie, písanie), dĺžku a štruktúru textov, s ktorými sa pracuje, dĺžku a mieru štruktúrovanosti textov na čítanie a pod.

Výkonový štandard zahŕňa očakávaný výkon žiakov na konci komunikačnej úrovne a je zostavený podľa jednotlivých komunikačných jazykových činností – **receptia** (počúvanie s porozumením a čítanie s porozumením), **produkcia** (ústny prejav a písomný prejav) a **interakcia** (ústna interakcia a písomná interakcia). Požiadavky očakávaných výkonov je možné dosiahnuť prostredníctvom realizácie obsahového štandardu. Ani dosiahnutie komunikačnej

¹¹ Vzdelávacie štandardy pre slovenský jazyk ako druhý jazyk. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/statny-vzdelavaci-program-pre-zakladne-vzdelavanie-2023/>

úrovne 2 však nezodpovedá úrovni slovenského jazyka rodeného hovoriaceho. Žiak stále potrebuje podporu pri zvládnutí akademického jazyka.

Obsahový štandard rozdelený do piatich častí – **funkcie jazyka, jazykové prostriedky, sociolingválna zložka, tematické okruhy a druhy textov** – je potrebné vnímať ako jeden celok. Jeho jednotlivé časti spolu súvisia, sú neoddeliteľné a navzájom úzko prepojené. Tieto vzájomné väzby vytvárajú predpoklad na to, aby si žiak prostredníctvom využívania rôznych druhov textov a činností v kontexte jeho reálneho života osvojoval slovenský jazyk prirodzeným spôsobom a bol schopný veľmi jednoducho komunikovať. Poradie **tematických okruhov** je zvolené podľa toho, ako sú jednotlivé komunikačné situácie v škole pre žiaka zásadné, ako často s nimi prichádza do styku.

TEMATICKÉ OKRUHY:

- možno prispôbovať aktuálnym potrebám žiaka a celej skupiny,
- možno obmieňať a vyberať z nich tie, ktoré sú v danom momente pre žiaka najdôležitejšie, a prepájať tak jazykovú podporu so vzdelávacím obsahom vyučovacích predmetov/vzdelávacích oblastí,
- možno spájať alebo rozdeliť do viacerých vyučovacích hodín (lekcií) a postupne sa k nim vracieť, opakovať, prehľbovať ich a rozpracovávať,
- by mali na seba prirodzene nadväzovať a zároveň témy, ktoré sú považované za už osvojené, by sa mali stále opakovať,
- by mali byť ukončené „hmatateľným“ výstupom – plagát, koláž, obrázok s popisom, (súvislý) text, myšlienková mapa a pod. Tvoriť je možné priebežne alebo na konci pri opakovaní. Materiály môžu vytvárať aj žiaci s nedostatočnou znalosťou slovenského jazyka.

Vyučovacia hodina (lekcia)

Je tematicky a formálne uzavretá. Mala by mať stabilnú štruktúru, ktorá sa bude opakovať, podporí sa tak (najmä u mladších žiakov) pocit bezpečia a ľahšia orientácia.

Cieľ a obsah vyučovacej hodiny (lekcie) **musí byť vopred dôsledne premyslený**, prispôbí sa mu výber metód a pomôcok. Koncipuje sa tak, aby vyučovaciu hodinu (lekciu) bolo možné prispôbovať aktuálnym komunikačným potrebám a prioritám žiakov. Rovnakej téme je potrebné venovať viacero vyučovacích hodín (lekcií); každú činnosť zamerať na konkrétny jazykový jav, vytvoriť priestor pre všetky jazykové roviny.

Základná štruktúra vyučovacej hodiny (lekcie) **pozostáva z čiastkových jednotiek** – spoločná úvodná aktivita (motivácia), opakovanie, hlavná časť (uviedenie novej témy, resp. pokračovanie, rozdelenie práce v jednotlivých skupinách – úlohy rôznej náročnosti na jednom pracovnom liste), kontrola práce, pohybová hra/pieseň/báseň/výtvarná činnosť/spoločenské hry, rozdanie úlohy a záver. Je však len návrhom, osvedčenou možnosťou. Stabilná štruktúra pomôže, ak sú v

skupine žiaci s nízkou úrovňou ovládania slovenského jazyka. Vtedy je potrebné zaradiť také činnosti, v rámci ktorých žiaci intuitívne a vďaka názornosti hneď pochopia, čo majú robiť. Žiaci dopredu vedia, čo ich čaká, a môžu sa tak sústrediť na slovenský jazyk.

Na každej vyučovacej hodine (lekcii) vždy **prepájať hovorenie a porozumenie, gramatiku a výslovnosť**. Premyslieť si, čo musia žiaci v rôznych situáciách naozaj povedať a čomu musia len porozumieť. Vždy zaraďovať aj užitočné frázy (vetné modely), aby žiaci bez problémov vedeli požiadať o niečo, odpovedať na žiadosť, ospravedlniť sa, predstaviť sa aj iných a pod.

Podrobné plánovanie vyučovacej hodiny (lekcie) **nie je vždy potrebné**, najdôležitejšie je si uvedomiť, čo chce učiteľ od žiakov počuť. Potrebné je však pripraviť si atraktívny obsah, dôraz klásť na motiváciu žiakov. Činnosti by nemali byť stereotypné a trvať príliš dlho, pretože pobyt v „cudzojazyčnom“ prostredí je na sústredenie veľmi náročný. Pre žiakov mladšieho školského veku je potrebné si na každú vyučovaciu hodinu (lekcii) pripraviť niečo nové, aby sa udržala pozornosť žiakov počas celej vyučovacej hodiny (lekcie).

Pri každej aktivite by mali všetci žiaci **pracovať s rovnakým materiálom** (pracovným listom), líši sa len náročnosť úloh. Najmä v heterogénnej skupine je dôležité prispôbiť vzdelávací obsah. Žiaci pracujú na rovnakej téme, líši sa len zadanie alebo materiál. Materiály by mali obsahovať obrázkový slovník, krátke dialógy, všetky cvičenia, hry a slovnú zásobu, ktorá je v slovníku, aby si žiak mohol správnosť skontrolovať aj sám.

Zásady kurzu a organizácia edukačných aktivít

Žiaci sa učia materinský jazyk vždy v súvislosti s nejakým konaním. Osvojujú si predovšetkým vetné modely, ktoré sa postupne obohacujú rôznymi jazykovými prostriedkami a obmieňajú sa. Túto skutočnosť je potrebné zohľadňovať aj pri výučbe slovenského jazyka ako druhého jazyka.

ZÁKLADNÉ PRINCÍPY

- **orientácia na slovenský jazyk ako druhý jazyk:** vrátane využitia skúseností s jazykom, ktoré žiaci získali mimo výchovno-vzdelávacieho procesu,
- dôraz na **komunikatívne používanie jazyka** a rozvoj komunikačných jazykových činností,
- **zapojenie činnostných aktivít,**
- **simulácia reálnych situácií,**
- **vizuálna podpora komunikácie:** využívať názorné pomôcky s možnosťou variabilných aktivít (obrázkové karty, obrázky, fotografie, nákresy, modely, reálne predmety a pod.)¹²,
- **multisenzorický prístup:** zapájaním viacerých zmyslových vnemov podporovať kvalitnejší proces zapamätávania a dlhodobejšie uchovanie vedomostí a zručností,
- **audiovizuálne pomôcky,**

¹² Bližšie *Možnosti podpory v rámci vyučovacích predmetov – Využívať vizuálnu podporu.*

- **postupné osvojovanie a pravidelné opakovanie** slov a slovných spojení,
- **využitie párových a skupinových aktivít,**
- **zaradovanie pohybových činností:** žiaci plnia zadané úlohy pri pohybe po triede,
- **budovanie pozitívnej atmosféry a bezpečného prostredia,**
- **pozitívne hodnotenie:** pochvala je príjemná, motivuje a nabáda k ďalšiemu pokroku.

Recepcia – počúvanie s porozumením, čítanie s porozumením

Rozvoj receptívnych činností sa považuje za kľúčový. Vnímanie a porozumenie zvukovej a grafickej podoby jazyka je východiskom pre rozvoj ostatných komunikačných jazykových činností.

box: organizačné a metodické pokyny a návody

Výučba **receptívnych činností** si vyžaduje:

- **autentické materiály:** pomáhajú učiteľovi prepájať výučbu jazyka s určitým konaním a konkrétnym cieľom;
- **nácvik techník vedúcich k porozumeniu:** vyvodenie obsahu na základe názvu, práca s kľúčovými slovami, schopnosť robiť si poznámky, formulovať otázky a odpovede k téme a pod.;
- **dôslednú realizáciu všetkých etáp** v rámci nácviku receptívnych činností:
 - **pred-textové aktivity – motivácia:** oboznámenie sa s témou, novou slovnou zásobou, aktivizácia známej slovnej zásoby, domýšľanie obsahu na základe obrazového materiálu alebo nadpisu a pod.,
 - **vlastné textové aktivity – porozumenie textu:** porozumenie textu realizované rôznymi prístupmi k textu, rôzne techniky jeho overovania, napr. formou otázok ÁNO/NIE, vyhľadávaním kľúčových slov, informácií, dopĺňaním vynechaných slov do textu, informácií do tabuľky, radením obrázkov za sebou na základe časovej postupnosti,
 - **po-textové aktivity – produktívne aktivity:** práca s lexikálnymi a gramatickými jednotkami a kategóriami obsiahnutými v texte, rozvíjanie produktívnych činností na základe textu, napr. modifikácia textu, zhrnutie textu formou dialógov, vytváranie alternatívnych koncov, hranie rolí;

- **starostlivú a zreteľnú výslovnosť;**
- **prispôsobenie prejavu jazykovej úrovni žiakov:** výber slov a fráz, najskôr porozumenie jednoduchým pozdravom a pokynom, neskôr krátkym ústnym prejavom vrátane krátkych umeleckých textov.

Produkcia – ústny prejav, písomný prejav

Produktívne činnosti sú pre žiakov najdôležitejšou súčasťou štúdia, preto je dôležité zaradiť ich ako samostatné aktivity.

Výučba **produktívnych činností** si vyžaduje:

- **praktické a reálne situácie,**
- **priestor pre každého žiaka:** na každej časti vyučovacej hodiny (lekcie) smie a má hovoriť každý,
- **akceptovanie tzv. tichej fázy:** niektorí žiaci sa spočiatku môžu hanbiť hovoriť pred ostatnými a vyhýbajú sa komunikácii. Učiteľ by mal toto obdobie (môže trvať aj viac ako šesť mesiacov) rešpektovať a žiakov do komunikačných aktivít zapájať postupne a citlivo. Pri práci vo dvojiciach, resp. skupinách sa vytvorí priestor na tréning formulácie jednoduchých viet a žiaci sa skôr zbavia ostychu z hovorenia.
- **dôraz na nácvik výslovnosti:** zamerať sa na hláskový systém materinského jazyka žiaka a jeho odlišnosti,
- **nácvik kompenzačných stratégií:** otázky na overenie porozumenia, preformulovanie, opis, používanie synonym a pod.,
- **citlivé opravovanie chýb:** pre žiakov môže byť demotivujúce, keď sa opravujú chyby pri nejakej aktivite, napr. keď vytvárajú vety, pri dialógu. Vhodné je chyby opravovať napríklad parafrázovaním správneho znenia, dopĺňaním do správnej podoby, otázkou, zapísaním chybnej vety na tabuľu.

Aktivity

Pri plánovaní edukačných aktivít je potrebné zamyslieť sa nad rôznymi spôsobmi ich realizácie. Učiteľ si v rámci prípravy na vyučovaciu hodinu (lekciu) vytvára časový plán a stanovuje typy aktivít, ktoré bude na hodine realizovať.

ČASOVÝ PLÁN

- realistický časový odhad jednotlivých aktivít pri plánovaní vyučovacej hodiny (lekcie),
- na jednu aktivitu max. 15 minút (pri dlhšej aktivite u žiakov klesá pozornosť).

TYPY AKTIVÍT

- kombinácia všetkých typov aktivít (ak sa aktivity nestriedajú, vyučovacia hodina nie je pestrá, je jednotvárna a únavná):
 - výklad,
 - párová aktivita,
 - individuálna aktivita,
 - skupinová aktivita.

PRIEBEH AKTIVITY

- učiteľ pozná cieľ aktivity (príp. s ním oboznámi aj žiakov) a smeruje k nemu,
- učiteľ pri oboznamovaní žiakov s pravidlami aktivity uvádza príklady, modely, príp. ich názorne demonštruje,
- inštrukcie sú jasné a jednotné: vhodné je mať dopredu pripravené presné formulácie, ktorým žiaci ľahko porozumejú. Ak sa opakovane používa podobný typ aktivít, učiteľ sa sám naučí správne používať inštrukcie a zároveň si žiaci zvyknú a rýchlejšie pochopia, čo sa od nich očakáva. Pri zadávaní inštrukcií nie je na mieste kreativita typu obmena.
- učiteľ sústavne monitoruje a podporuje žiakov počas realizácie aktivity,
- každá aktivita je jednoznačne ukončená spolu so spätnou väzbou.

SEKUNDÁRNE ZDROJE

- hľadanie v slovníku,
- práca s internetovým vyhľadávačom.

3. Možnosti podpory v rámci vyučovacích predmetov

Zapojenie žiaka s materinským jazykom iným ako slovenským, t. j. odlišným od vyučovacieho jazyka školy, do výchovno-vzdelávacieho procesu je veľmi dôležité. Ide najmä o prácu so slovnou zásobou, komunikáciu na vyučovacej hodine, ale aj samostatnú prácu rozvíjajúcu žiakove zručnosti a spôsobilosti v danej téme. Učiteľ každého vyučovacieho predmetu by mal preto podporovať rozvoj jazyka, ktorý sa k tomuto predmetu viaže. Často stačia malé úpravy vo výbere slov či zadaní úloh, aby žiak porozumel.

PÄŤ ZÁKLADNÝCH PRINCÍPOV

1. Prepájať obsah vyučovacieho predmetu s jazykom.
2. Aktivovať predchádzajúce skúsenosti a znalosti žiakov.
3. Využívať názornú podporu.
4. Vytvárať priestor na komunikáciu.
5. Vytvárať priestor na aktívnu produkciu jazykových zručností.

Stratégie a postupy týkajúce sa hovoreného prejavu

Prispôbiť prejav jazykovej úrovni žiaka

Rozprávať pomalšie a výrazne (ale nie prehnane) artikulovať. Pri komunikácii so žiakom zabezpečiť, aby dobre videl na ústa učiteľa, napr. počas ranného kruhu by žiak nemal sedieť vedľa učiteľa, ale oproti nemu.

Dodržiavať prozodické vlastnosti reči

Dôležité pre rozlíšenie druhov viet. V oznamovacích, rozkazovacích aj zvolacích vetách je klesavá koncová melódia. V opytovacích vetách môže byť melódia klesavá, ak ide o dopĺňaciu otázku, alebo stúpavá, ak ide o zisťovaciu otázku.

Používať presný, ale nie veľmi jednoduchý jazyk

Začať napríklad dvojčlennými vetami. Vyhýbať sa zložitým vetným konštrukciám, ale aj používaniu zjednodušených vetných konštrukcií s infinitívmi a heslami.

Používať spisovnú podobu jazyka

Aj vzhľadom na zvládnutie písomného jazykového prejavu. Nepoužívať gramaticky nesprávne tvary, detské slová, snažiť sa vyhýbať zdrobneninám.

Používať ustálené jednoduché inštrukcie

Stanoviť si najfrekvencovanejšie pokyny a používať ich v rovnakých formuláciách, napríklad *prečítaj, napíš, vypočítaj, nakresli, ukáž na mape, otvor si knihu, doplň, podčiarkni, zakrúžkuj, spoj...* Prediskutovať s kolegami, dohodnúť sa a napísať si zoznam najpoužívanejších inštrukcií a pokynov pre žiakov a používať ich v rovnakom znení. Na začiatku je možné tieto pokyny podporiť v podobe obrázka, ktorý vyjadruje daný pokyn.

Komentovať dianie v triede

Opisovať každú činnosť, pomenúvať pomôcky, predmety a situácie, v ktorých sa žiak nachádza. V počiatočných fázach učenia sa jazyka verbalizovanie diania okolo pomáha žiakovi nielen porozumieť kontextu situácie, ale poskytuje mu aj jazykovo podnetné prostredie.

Udržiavať očný kontakt

Snažiť sa zabezpečiť, aby žiak na učiteľa videl. Komunikovať so žiakom vo výške očí. Priamy očný kontakt je však v niektorých kultúrach skôr prejavom nadradenosti či neúcty.

Uplatňovať vhodné gestá a mimiku

Pri komunikácii so žiakom dopĺňať niektoré pokyny vždy tým istým gestom. Treba mať pri tom na zreteli, že niektoré gestá majú v kontexte rôznych kultúr rôzne významy. Žiak sa môže usmievať aj vtedy, keď nerozumie alebo je zmätený. Je preto potrebné si overiť, ako žiak chápe gestá a mimiku.

Stratégie týkajúce sa úpravy organizácie a priebehu výchovno-vzdelávacieho procesu

Využívať vizuálnu podporu

Slovné inštrukcie doplniť pokynmi v obrázkovej podobe (obrázkové karty, obrázky, fotografie, nákresy, tabuľky, diagramy a pod.). Vizuálna podpora slov je dôležitá pre porozumenie, fixáciu a kontrolu hovorenej podoby jazyka. Je žiaduce si premyslieť nosné pojmy danej témy a pripraviť si ich aj v názornej podobe.

OBRÁZKOVÉ (KOMUNIKAČNÉ) KARTY

Každý žiak by mal mať k dispozícii vlastný súbor kariet. Súbor je podľa potrieb každého žiaka možné dopĺňať, prípadne k obrázkom pridať nápis veľkým tlačeným písmom.

Obrázkové karty však nemajú slúžiť ako náhrada hovoreného jazyka, slúžia na základné porozumenie situácii žiaka a jeho potrebám. Učiteľ vždy pri použití karty slovne komentuje zámer použitia karty a modeluje slovné vyjadrenie komunikačného zámeru žiaka.

Zohľadňovať, čo je momentálne v možnostiach žiaka

Čo je schopný sa v danej chvíli naučiť. Zamerať sa na cieľ hodiny a premyslieť si, čo je podstatné a pre žiaka užitočné. Problémy žiakovi spôsobuje najmä názvoslovie a odborná terminológia, a to i taká, ktorá sa rodeným hovoriacim zdá samozrejmalá. Je preto potrebné zvoliť také kľúčové slová, ktoré sú potrebné na pochopenie učiva, a na tie sa zamerať. Každý učiteľ sa tak stáva aj učiteľom jazyka.

Systematicky rozvíjať slovnú zásobu

Nezameriavať sa len na terminológiu, ale predvídať všetky slová a frázy, ktoré by mohli byť pre žiaka nové. Vytvárať tematické myšlienkové mapy, obrázkové alebo tematické slovníky, do ktorých si žiak dopĺňa odbornú slovnú zásobu.

TEMATICKÝ SLOVNÍK

Tematický slovník predstavuje jednoduchý spôsob osvojovania si akademického jazyka. Žiak si môže vytvárať slovník k vyučovaciemu predmetu/vzdelávacej oblasti/téme.

Slovník by mal obsahovať viacero stĺpcov. Dva stĺpce „slovo“ a „preklad“ často nestačia, pretože sa žiak učí aj nové slová, ktorých význam nemusí poznať ani v materinskom jazyku.

Slovník môže obsahovať stĺpce: SLOVENSKY, OBRÁZOK a POZNÁMKY. Do stĺpca OBRÁZOK si žiak môže nakresliť alebo nalepiť obrázok viažuci sa na tému. Do stĺpca POZNÁMKY napísať príklady využitia slova vo vete alebo preklad slova v materinskom jazyku alebo v inom jazyku (prvý alebo druhý cudzí jazyk, ktorý sa v škole učí). Na jednej strane tak žiak nestráca kontakt so svojím materinským jazykom a na druhej strane je podporená jedna z kľúčových kompetencií – viacjazyčnosť.

Do „výroby“ slovníka sa môžu zapojiť učiteľ i spolužiaci, čo môže napomôcť budovanie vzájomných vzťahov a podporu prierezovej gramotnosti – interkultúrna gramotnosť.

<https://www.statpedu.sk/sk/cudzinci/slovenscina-ako-druhy-jazyk/materialy-vyucbu/slovniky/>

Využívať metódu tzv. kľúčových vizuálov

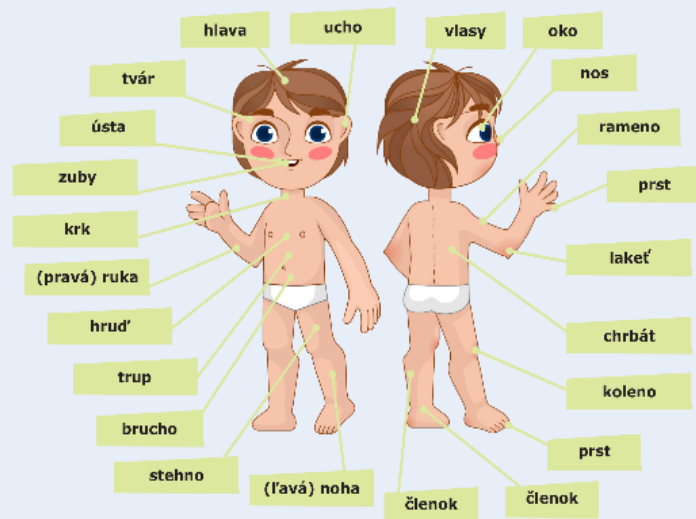
Táto metóda priblíži žiakovi nielen obsah, ale umožní mu ho dať do potrebných súvislostí, štruktúrovať informácie a zároveň si osvojiť jazyk.

Kľúčové vizuály majú niekoľko funkcií:

- **rozvíjajú slovnú zásobu:** väčšinou je ich súčasťou popis obrázkov alebo schém,
- **zvyšujú porozumenie obsahu:** sú jasné a prehľadné, na rozdiel od súvislých textov,
- **uľahčujú vyjadrenie o obsahu:** ak sa ku kľúčovému vizuálu pridajú aj 1 – 3 frázy, žiak je schopný o obsahu hovoriť a jazykovo sa rozvíja,
- **kontrolujú porozumenie jazyka i obsahu:** možno ich znova použiť pri samostatnej práci, napr. bez popisov alebo niektorých informácií na doplnenie.

TVORBA KLÚČOVÝCH VIZUÁLOV

1. Prečítať si text a pozrieť sa, aké obrázky, fotografie, schémy a pod. sú k dispozícii. Ako môžu pomôcť porozumeniu, či stačí pridať viac popisov, alebo ich zjednodušiť a pod.
2. Ak obrazové či podporné materiály chýbajú alebo sú nedostatočné, zistiť, o aký typ informácií ide a čo najlepšie pomôže obsah vizualizovať.
 - a. Ak je text opisom nejakej osoby, živočícha, rastliny či iného objektu, pomôže napr. pridať obrázok s popismi, zjednodušenú tabuľku opisujúcu znaky alebo Vennov diagram opisujúci rozdielne a rovnaké znaky.
 - b. Ak ide o opis nejakého procesu alebo deja, pomôžu napr. sekvencie obrázkov so šípkami a opisy dejov alebo video s krátkym zhrnutím či komiks.
 - c. Ak text opisuje nejaké vzťahy, pomôže napr. myšlienková mapa alebo rodokmeň.
3. Vyhľadať slová a vetné štruktúry, ktoré by mohli byť pre žiaka nezrozumiteľné.

Písať a kresliť na tabuľu

Tému, kľúčové slová a pod. – nestačí nové slovo len počuť, žiak ho musí aj vidieť, aby ho mohol napríklad nájsť v slovníku a správne sa ho naučiť.

Používať jednoduché príklady

Príklady, ktorým žiak porozumie. Žiak totiž musí porozumieť obsahu, aby pochopil princíp.

Zaistiť, aby žiak poznal slová alebo vety, ktoré má povedať

A to tak, že sú napríklad napísané na tabuli, v učebnici. Žiak opakuje to, čo počul od spolužiakov pred ním, alebo si odpoveď pripraví so spolužiakmi pri skupinovej práci.

Prepájať hovorenie a čítanie/písanie

Keď sa žiak učí písať v materinskom jazyku, vie už hovoriť a bez problémov porozumie takmer všetkému. Túto výhodu žiak s materinským jazykom odlišným od vyučovacieho jazyka školy nemá. Pred čítaním alebo písaním je dôležité využívať rôzne aktivity.¹³

Vedeli ste, že...?

Najťažšie nie je to, čo sa na prvý pohľad zdá ako ťažké – opísať nezmara (priradiť slová k obrázku) je jednoduchšie, ako si prečítať krátky text z čítanky alebo hovoriť o lesných cicavcoch či o vláde Márie Terézie.

Pri výtvarných činnostiach využívať názornú podporu

Slovné inštrukcie dopĺňať názornou ukážkou, napr. ukázať žiakom finálny výrobok, vyzvať žiakov, aby nad hlavu zdvihli papier, nožnice; komentovať činnosť žiakov, napr. *pekne striháš a pod.*

Pri hudobných činnostiach zvážiť výber textov

Mnoho slovenských ľudových piesní je nezrozumiteľných aj pre žiakov ovládajúcich slovenský jazyk. Piesne je vhodné využiť na nácvik správnej výslovnosti (samohlásky znejú pri speve dlhšie a dávajú vyniknúť aj jednotlivým spoluhláskam). Pri pomalšom tempe piesne má žiak možnosť sa lepšie zorientovať v jednotlivých slovách alebo úsekoch (strofa, refrén). Pre žiaka však môže byť ťažké zapojiť sa hneď od začiatku do spevu piesní, preto je vhodné najskôr pracovať napríklad s krátkym veršom, porozumenie podporiť obrázkami, gestami.

¹³ Bližšie *Možnosti podpory v rámci vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra*.

Pri pohybových činnostiach prepájať jazyk s pohybom

Pri cvičení napríklad pomenovávať časti tela alebo pozície (*sedíme, stojíme, ležíme...*) a opakovať niekoľkokrát.

Stavať na tom, čo už žiak vie

Žiak s materinským jazykom iným ako slovenským, t. j. odlišným od vyučovacieho jazyka školy, neprichádza do školy bez predchádzajúcich vedomostí a spôsobilostí. Na tieto treba nadviazať. Tým sa mu umožní zaradiť si nový obsah a jazyk do kontextu. Vhodné je využiť skúsenosti a vedomosti z jeho prostredia a kultúry na jeho aktiváciu, povzbudenie a obohatenie ostatných žiakov.

Úlohou učiteľa je:

- a. **podporiť žiaka, aby pochopil danú tému** (o čom sa bude učiť), napr. pomocou obrázka, myšlienkovvej mapy, videa a pod.
- b. **podporiť žiaka v nadviazaní na vedomosti získané v materinskom jazyku** pomocou dvojjazyčných materiálov, prácou so slovníkmi, dvojjazyčnými popismi k obrázkom.

Podporovať používanie materinského jazyka žiaka

Na lepšie porozumenie možno využívať materinský jazyk žiaka (práca so slovníkom, internetom, obrázkovými encyklopédiami, obrázkovým prekladačom, PC programom SymWriter).

Materinský jazyk žiaka je v triede vítaný. Učiteľ sa môže počas vyučovacích hodín žiaka pýtať, ako sa pomenúvajú dané predmety v jeho materinskom jazyku. Materinský jazyk žiaka tak slúži ako most k vyučovaciemu jazyku. Rovnako môže učiteľ podporovať materinský jazyk žiaka aj v rámci skupinovej práce, žiak získa pocit, že sa na prejave zúčastnil, a zároveň počuje od spolužiakov to, čo povedal vo svojom materinskom jazyku.

Dôležitú úlohu pri podpore materinského jazyka zohráva spolupráca s rodinou – jednak, aby našli cestu, ako žiaka čo najlepšie naučiť po slovensky, ale tiež ako zachovať a ďalej rozvíjať znalosti v materinskom jazyku žiaka.¹⁴

Vedeli ste, že...?

Žiaci, ktorí majú príležitosť sa s danou témou zoznámiť aj v materinskom jazyku, dosahujú lepšie výsledky. Na prepájanie vedomostí a znalostí osvojených v materinskom jazyku možno využiť **Prekladový slovník základných pojmov pre základné školy** obsahujúci reprezentatívny výber štandardizovaných pojmov zo vzdelávacích štandardov jednotlivých vyučovacích predmetov základnej školy.

¹⁴ Bližšie *Spolupráca so zákonným zástupcom žiaka*.

Cielene zapájať žiaka do aktivít

Je dôležité, aby sa všetci žiaci vedeli zapojiť do aktivít v triede i v škole. Ide o zásadnú vec najmä pre psychickú pohodu žiakov, ale i pre ciele hodiny a jazykový rozvoj. Napríklad je dôležité, aby sa žiak, ktorý sa len učí jazyk na komunikatívnej úrovni, mohol zapojiť do exkurzií, výletov či športových aktivít.

Pomáhať si prácou v skupinách

Práca na spoločnom projekte so spolužiakmi uľahčí zapojenie sa žiaka do kolektívu. Je dôležitá aj pre samotné učenie sa a osvojovanie si jazyka, ktorý žiak môže používať v kontexte bezpečia malej skupiny a počuje ho vo viacerých podobách. Zároveň sa vytvára priestor na tréning formulácie jednoduchých viet (vetné modely, začiatky viet a pod.).

Hodnotiť obsahovú správnosť odpovede

Nehodnotiť chyby v ústnom a písomnom prejave, ale obsahovú správnosť odpovede. Namiesto opravy modelovať vo výpovedi správnu formu vyjadrenia.

Ak žiak odpovie niečo iné, než to, na čo sa pýta učiteľ, ale dáva to zmysel (aj keď v inom kontexte) a učiteľ tomu rozumie – povie **Áno**, usmeje sa, **ale ...** a zopakuje otázku (napr. smerom k ostatným žiakom, alebo otázku napíše, príp. preformuluje).

Ak učiteľ zareaguje odmietavo – aj keď v inom kontexte by žiak mal pravdu – môže ho dvomi takýmito situáciami demotivovať na veľmi dlhý čas, niekedy až navždy.

Nepreťažovať žiaka

Umožniť uvoľnenie a relaxáciu formou aktívneho alebo pasívneho oddychu, pomocou jednoduchých chvíľkových relaxačných činností, malou zmenou prostredia a pod. Komunikácia, zadávanie úloh, vypracovanie úloh, práca s textom v inom ako v materinskom jazyku môžu byť vyčerpávajúce, čo vedie k strate pozornosti a schopnosti zvládnuť zo strany žiaka extrémne náročnú výučbu. Pri preťažení žiaka môže dochádzať k demotivácii, ale aj k iným ťažkostiam.

4. Možnosti podpory v rámci vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra

Vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra má byť pre žiakov hlavne nástrojom dorozumievania sa medzi ľuďmi a nie určovania vetných členov, slovných druhov a pod. Jednotlivé komunikačné jazykové činnosti (počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie s porozumením a písanie) je možné rozvíjať samostatne alebo ich vzájomne kombinovať, pričom je potrebné ich vždy spájať s praktickou, konkrétnou a reálnou situáciou. Dôraz sa kladie na činnostne zameraný prístup (výkonový štandard). Obsahové štandardy určujú vedomosti žiaka, čo žiak vie a ako tomu rozumie. Nezamieňať však to, čo žiak musí vedieť, s tým, čo môže vedieť.

TRI ZÁKLADNÉ PRINCÍPY

1. To isté, ale inak.
2. Slovenčina pre všetkých.
3. Pomáhať so slovnou zásobou.

To isté, ale inak

Nie je nutné vymýšľať niečo nové. Často stačí modifikovať a prispôbiť vzdelávací obsah a prístup učiteľa. Niektoré činnosti zjednodušiť a doplniť ich názornými ukážkami. Všetci žiaci pracujú spoločne na rovnakej téme, líši sa len zadanie alebo materiál.

Redukcia – rovnaký materiál, ale pre žiaka s odlišným materinským jazykom zredukované úlohy alebo dĺžka cvičení, napr. všetci majú vymyslieť 5 viet, žiak s odlišným materinským jazykom len 2 vety; všetci píše diktát, žiak s odlišným materinským jazykom len niektoré slová alebo v texte diktátu dopĺňa hlásky, slabiky, slová a pod.

Odišná cesta k spoločnému cieľu – rovnaký materiál i zadanie, každý rieši úlohu vlastnou, odlišnou cestou. Napríklad žiaci dostanú za úlohu napísať inzerát, žiaci tvoria vlastný text, žiak s odlišným materinským jazykom tvorí text z pripravených fráz alebo priraduje text k obrázkom.

Rovnaká téma, rôzny materiál, rôzny cieľ – napríklad pri osvojovaní si gramatických kategórií podstatných mien má žiak s odlišným materinským jazykom zadané známe i nové slová a učí sa ich skloňovať, cieľom je naučiť sa správny tvar. Pri nenásilnom prepájaní slovnej zásoby s gramatikou a zostavovaní viet možno využiť aj obrázkové (komunikačné) karty. Žiak môže na kartách zvýrazňovať prípony a iné gramatické kategórie, skladať ich do skupín podľa gramatickej charakteristiky. Karty môže triediť podľa vecnej súvislosti, podľa abecedy, počtu slabík, podľa písmena na začiatku slova (tvrdé, mäkké, obojaké spoluhlásky, samohlásky) a pod.

Obr. 1 Možnosti využitia obrázkových kariet

Slovenčina pre všetkých

Slovenčinu vnímajú žiaci ako komunikačný prostriedok a nie ako zdroj skúmania. Výklad slovenského jazyka ako druhého jazyka môže byť na hodinách slovenského jazyka a literatúry zaujímavý a prínosný aj pre ostatných žiakov. Umožňuje hlbšie porozumenie jazyku a pre niektorých žiakov môže byť jednoduchší.

Učebnice pre cudzincov môžu byť dobrým zdrojom textov a didaktických materiálov pre celú triedu. Obsahujú texty, ktoré sa týkajú bežného života (dialógy, opis cesty do školy a pod.), obsahujú reálnu slovnú zásobu, t. j. tematické okruhy ako škola, byt, mesto, reštaurácia a pod. Učebnice pre pokročilých obsahujú aj autentické texty (napr. z novin) a slová mimo jadra slovnej zásoby.

Pomáhať so slovnou zásobou

K výkladu aj k zadaniam uvádzať vždy príklady. Uvádzať kľúčové slová, dôležitým nástrojom sú tzv. kľúčové vizuály¹⁵.

Podporovať prácu so slovníkom, pravidlami slovenského pravopisu. Slovníky používať ako kontrolný nástroj. Aby sa žiaci v slovníkoch správne orientovali, je nutné ich oboznámiť aj so skratkami a značkami používanými v danom slovníku.

¹⁵ Bližšie Možnosti podpory v rámci vyučovacích predmetov – Využívať metódu tzv. kľúčových vizuálov.

Aktivity na hodinách slovenského jazyka a literatúry

Recepcia – vecná a zážitková recepcia

Pred čítaním súvislého textu zaradiť čitateľskú rozcvičku (čítanie izolovaných písmen, slabík, slov). Z textu vybrať alebo v texte podčiarknuť zložité/neznáme slová a precvičiť ich čítanie.

Pri čítaní textu ponechať žiakovi možnosť používať záložku (príp. ukazovať si prstom).

Po prečítaní textu označiť slová, slovné spojenia, ktorým žiak nerozumel, vysvetliť, čo znamenajú. Prerozprávať jednoduchými vetami obsah vecného alebo umeleckého textu (próza) podľa osnovy s pomocou učiteľa, spolužiakov.

Pripraviť si ilustrácie (obrázky) zastupujúce kľúčové body rozprávania. Učiteľ môže jednotlivé obrázky ukazovať žiakom počas čítania, alebo si ich žiaci pri čítaní postupne radia za sebou podľa osnovy príbehu (zľava doprava).

Obsah prečítaného (alebo vypočutého) textu môže žiak prerozprávať najskôr vo svojom materinskom jazyku a potom v slovenskom jazyku. Ak je v triede viacero žiakov s rovnakým materinským jazykom, môžu v spoločnej skupine prediskutovať obsah textu v ich jazyku.

(PAUL, R. – NORBURY, C. – GOSSE, C. *Language Disorders from Infancy through Adolescence. Listening, Speaking, Reading, Writing, and Communicating*)

V čo najväčšej miere využívať **autentické materiály** (jedálny lístok, rozvrh hodín, modifikované texty z novin, časopisov, videá, hry) na: nácvik výslovnosti, rozširovanie slovnej zásoby, orientáciu v texte (vyhľadávanie kľúčových slov, informácií viažucich sa na reálne situácie), osvojenie gramatiky (vyvodenie pravidiel), zoznámenie sa so sociokultúrnymi témami. Grafickú podobu slova spájať s jeho zvukovou podobou.

KRITÉRIÁ NA VÝBER TEXTOV

- **zrozumiteľnosť:** texty by nemali obsahovať zastarané slová, málo frekventované alebo nonsensové slová,
- **zmyslupnosť:** texty by mali obsahovať slová, ktoré je možné využiť v bežnej komunikačnej situácii,
- **primeraná náročnosť:** texty by nemali obsahovať jazykolamy, slovný humor, hru so slovami, deminutíva (zdrobneniny).

Komunikačná interakcia a hovorená produkcia

Spájať nácvik hovorenia s praktickou a reálnou situáciou. Pracovať na systemizácii jazyka, sústrediť sa najmä na zvládnutie konkrétnych gramatických javov (časovanie, skloňovanie, slovotvorba). Zadávať presné inštrukcie, ponúknuť žiakovi modelové dialógy, výber z možností.

Ak žiak odmieta hovoriť pred celou triedou, ponechať ho v tzv. **tichej fáze**. Môže ísť o dlhšie obdobie ticha, ktoré môže trvať aj viac ako šesť mesiacov. Žiak potrebuje čas, aby získal istotu a odvahu prehovoriť. Pre niekoho je to veľmi ťažké, najmä vtedy, ak mu niekto nerozumel, alebo ho opravoval a nenechal ho dopovedať. V takomto prípade si overovať porozumenie inými spôsobmi, napr. priradenie kartičiek k slovám (nápisom), radením kartičiek do systému, písaním.

Komunikačná interakcia a písaná produkcia

Poskytnúť žiakovi predĺžený čas na osvojovanie si tvarov písmen, zautomatizovanie pohybu pri písaní písmen, pretože musí zvládnuť nielen tvary písmen, ale aj elementárne pravopisné pravidlá. Umožniť mu používať tabuľku s abecedou (tvary tlačенých a písaných písmen), príp. aby si potichu hovoril písmená, ktoré píše (autodiktát).

Pred samotným písaním pracovať s ukázkovými textami (vyhľadávanie slov, fráz, modelovanie textu). Využívať jazykové štruktúry (vetné modely), kľúčové vizuály (grafické organizéry). Tréning písania prepojiť s osvojovaním si slovnej zásoby k téme.

Skrátiť rozsah písaného textu a ponechať dostatok času na vypracovanie písomných úloh. Začínať s jednoduchšími žánrami, napríklad ak je cieľom charakteristika, postupovať od vizitky, vonkajšieho opisu blízkej osoby cez opis povahových a duševných vlastností až po charakteristiku literárnej postavy. Žiak nemusí samostatne vytvoriť všetky štandardizované žánre, stačí aj ich pasívna znalosť, t. j. identifikácia a porovnanie žánrov.

Vedeli ste, že...?

Čistý biely papier či prázdna stránka vo Worde môže v žiakoch vyvolávať pocit nervozity. Žiakom možno ponúknuť rôznu stupeň podpory: ukázkový text, farebný papier s bankou slov, osnovu a pod.

Komunikačné prostriedky a pravidlá

Výslovnosť a pravopis

Nacvičovať na vetných modeloch (frázach, výrokoch). Pravopis učiť ako slovnú zásobu, na slovách z jadra slovnej zásoby, resp. na slovnej zásobe konkrétneho vyučovacieho predmetu, nie na slovách okrajových, knižných, málo používaných. Nevyberať na nácvik výslovnosti/pravopisu rôzne kuriozity (jazykolamy, výnimky).

Hodnotiť len motivačne. Neopravovať každú chybu. Zapísať chyby a potom na ne upozorniť. Neopravovať text červeným perom (ceruzkou).

Lexikálne prostriedky

Na jednej hodine je žiak schopný uchopiť a aktívne skúšať používať tri až päť nových slov. Platí pravidlo 5 x 5, t. j. aspoň päťkrát slovo vysloviť a päťkrát napísať. Nové slová učiť pomocou obrázkov, príkladov, gest a pod. Vytvárať logické skupiny slov, nezaraďovať však príliš mnoho slov do jednej skupiny. Treba si uvedomiť, že žiak má aj iné vyučovacie predmety.

Mať k dispozícii slovník. Najmä starší žiaci sú frustrovaní, ak nejakému slovu nerozumejú, a slovník im môže byť dobrou oporou.

Morfologické a syntaktické prostriedky

Učiť postupne, po jednotlivých krokoch. Predstaviť slovenský jazyk ako súbor pravidiel, nie výnimiek. Sústrediť sa najmä na gramatiku, ktorá je potrebná na to, aby žiak zvládol danú situáciu/tému. Gramatiku učiť a precvičovať na známej a základnej slovnej zásobe. Vo vetách určovať len známe slová alebo určovať slovné druhy/vetné členy len v jednoduchých, známych vetách.

5. Spôsob zadávania a plnenia úloh

Je dôležité zadávať žiakovi úlohy zodpovedajúce jeho potenciálu, a to aj v prípade, že ešte nedostatočne ovláda jazyk. Existuje totiž súvislosť medzi očakávaním učiteľa a učením žiaka. Žiak môže stratiť motiváciu, ak sú úlohy príliš jednoduché. Zjednodušenie úloh môže tiež zapríčiniť, že sa žiak jazykovo nerozvíja na akademickej úrovni.

- Poskytnúť žiakovi dostatok času na prácu.
- Obmedziť zadávanie časovo limitovaných úloh.
- Otázky a úlohy zadávať po krokoch, jasne a zrozumiteľne tak, aby žiak mohol na ne odpovedať jednoznačne.
- Priebežne overovať porozumenie a plnenie úloh. Pri overovaní porozumenia klásť uzavreté otázky s odpoveďou ÁNO/NIE, výber z možností a pod.

- Eliminovať rušivé podnety pri zadávaní úloh.
- Slovné inštrukcie podľa potreby zopakovať, pokyny zadávať pomaly, v menšom rozsahu.
- Vizualizovať zadania úloh – využitie symbolov, obrazových materiálov, nákresov, organizérov a pod.
- V počiatočných fázach adaptácie zadávať úlohy, pri ktorých nie je potrebné hovoriť. Žiak priradí alebo doplní k obrázku príslušné kľúčové slová, vytvára myšlienkovú mapu alebo kreslí schémy.
- Individuálne zadávať úlohy prispôsobené jazykovým možnostiam žiaka – formou zjednodušených formulácií, vždy doplniť príkladom alebo spoločne vyriešiť jeden príklad (úlohu).
- Poskytnúť žiakovi zadanie dopredu – môže si ho doma preložiť a pripraviť sa.
- Dať žiakovi priestor vyjadrovať sa k téme. Čím vyššie budú nároky na vyjadrenie, tým viac sa bude žiak jazykovo rozvíjať. Žiak sa najviac jazykovo rozvíja, ak je sám nútený jazyk aktívne používať.
- Vždy zaradiť úlohu, ktorú môžu splniť všetci žiaci.
- S niektorými úlohami nemá žiakovi doma kto pomôcť. Preto nie je vhodné zadávať žiakovi úlohy, ktoré vyžadujú jazykové a kultúrne špecifické vedomosti. Je užitočnejšie počítať s pomocou rodiny v rámci rozvoja materinského jazyka.

TVORBA PRACOVNÝCH LISTOV

- Stanoviť si cieľ (obsahový a jazykový), pričom je potrebné vychádzať z potrieb konkrétneho žiaka.
- Vytvoriť si štruktúru pracovného listu.
- Vybrať si obsah a formu, napr. v podobe kľúčových vizuálov.
- V pracovných listoch pre začiatočníkov uvádzať kľúčové slová v základnom tvare, krátky informačný text, obrázok, mapu a pod. s úlohami na doplnenie informácií z textu.
- Zjednodušovať text.
 - Vety by mali mať formu subjekt – sloveso – objekt.*
 - Vyhýbať sa zložitým vetným konštrukciám a synonymám.*
 - Využívať najmä aktívne (činnostné) slovesá.*
- Pracovné listy dopĺňať obrázkami s popismi, mapami, tabuľkami a pod.
- Štruktúrovať text, dlhšie texty členiť na odseky.

- Súčasťou pracovného listu by mala byť aj časť na precvičenie zameraná na upevnenie slovnej zásoby a pochopenie učiva, príp. na precvičenie gramatických javov.
- Pracovný list musí mať slovníček – obrázkový, prekladový, žiak si ho môže vytvárať aj sám.

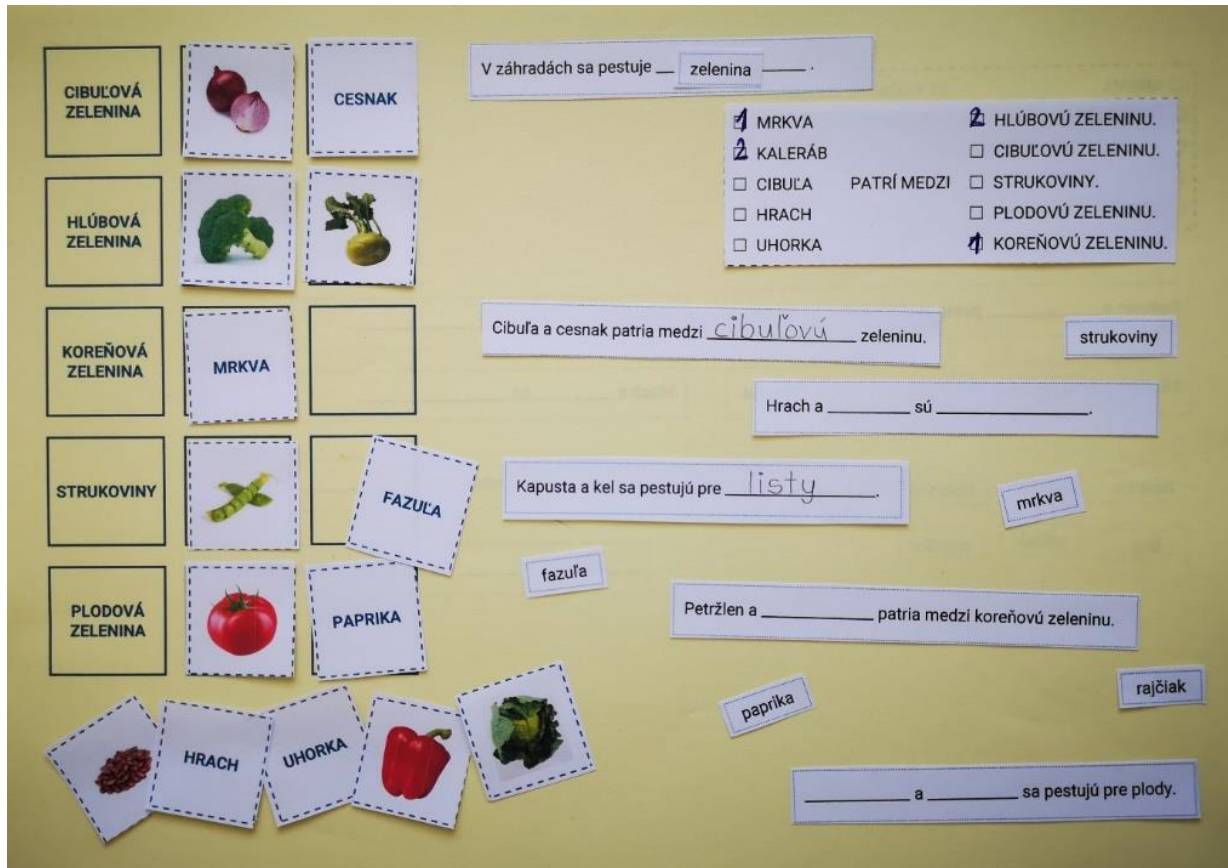
6. Spôsob overovania porozumenia, vedomostí a spôsobilostí

Priebežné overovanie porozumenia je pri každodennom fungovaní v triede veľmi dôležité. Žiak s odlišným materinským jazykom často napodobňuje to, čo robia ostatní, a preto nie je isté, či rozumie daným slovám. Rovnako sa stáva, že opakuje slová po učiteľovi, ale ich význam nepozná.

- Stanoviť si jasné a zrozumiteľné pravidlá overovania vedomostí a spôsobilostí.
- Rešpektovať individuálne tempo žiaka.
- Uprednostniť písomnú formu overovania pred ústnou formou. Žiak s odlišným materinským jazykom spočiatku väčšinou preferuje písomnú formu overovania, písomnej forme lepšie rozumie, príp. môže použiť slovník.
- Upraviť a skrátiť zadanie písomnej práce.
- Upraviť a skrátiť východiskové texty.
- Umožniť viac času na splnenie úloh, ak si to pracovné tempo žiaka vyžaduje.
- Oceniť prístup žiaka.

Možnosti overovania:

- priradovanie slov k obrázkom,
- opis (ústny alebo písomný) obrázkov, schém, nákresov s podporou voľby z pripravených viet,
- radenie sekvencií za sebou (obrázky, pojmy, vety),
- dopĺňovanie písmen do slov, slov do viet,
- formou portfólia žiaka.

Obr. 2 Možnosti overovania porozumenia, vedomostí a spôsobilostí. Biológia – Rastliny pestované v záhradách

Overovanie písomnou formou:

- kontrola vyplnených pracovných listov, cvičení,
- kontrola domácej prípravy (úloh),
- testy (abc).

Overovanie ústnou formou:

- nikdy nie pred celou triedou,
- kontrola pri skupinovej práci,
- individuálne rozhovory.

7. Spolupráca so zákonným zástupcom žiaka

Spolupráca so zákonným zástupcom (rodičmi) žiaka je jednou z hlavných podmienok úspešného začlenenia žiaka do výchovno-vzdelávacieho procesu. Je vhodné pred realizáciou kurzu slovenského jazyka ako druhého jazyka poskytnúť zákonnému zástupcovi základné informácie o jazykovej podpore a jej úlohe vo výchovno-vzdelávacom procese. Osvedčilo sa aj, keď si zákonný zástupca sám vyskúšal niektoré aktivity, napríklad formou spoločných aktivít, rolových hier, fokusových skupín. Vytvoril si tak predstavu o organizácii a obsahu jazykovej podpory a o napredovanie svojho dieťaťa v slovenskom jazyku sa začal viac zaujímať. Zároveň sa upevnil vzťah súdržnosti medzi žiakom a jeho zákonným zástupcom.

Cielenú spoluprácu zákonného zástupcu a žiaka je možné podporovať napríklad v podobe „domácich úloh“ – pracovné listy, obrázkové karty či fotografie k preberanej téme podnecujú k tomu, aby sa doma venovali materinskému jazyku. Keď majú žiaci dobrý základ vo svojom materinskom jazyku, je relatívne jednoduché poskytnúť im podporu v slovenskom jazyku. Po každej lekcii môžu žiaci doma dokončiť pracovný list, napr. pomenovať časti tela alebo oblečenia na obrázku v materinskom jazyku aj v slovenčine. Pracovný list je tak podnetom na rozhovor zákonného zástupcu a žiaka o danej téme. Žiak si vytvára paralelnú základnú slovnú zásobu, získava gramatické štruktúry a interakčné komunikačné vzorce v oboch používaných jazykoch. Pociťuje, že dvojjazyčnosť nie je nedostatok, ale šanca. Zároveň zákonný zástupca vníma, že jeho jazyk je uznávaný ako rovnocenný. Vypĺňanie pracovných listov však musí byť dobrovoľné, nesmie mať charakter záťaže.

PRAVIDLÁ KOMUNIKÁCIE A SPOLUPRÁCE:

- **forma a spôsob komunikácie:** napr. e-mailom, SMS, telefonicky, prostredníctvom portfólia žiaka a pod.; overiť si porozumenie každej informácie; informácie podávať postupne;
- **jazyk komunikácie;**
- **kontaktná osoba:** nemusí byť zákonný zástupca, môže to byť aj príbuzný alebo iná osoba;
- **pravidelné informačné stretnutia:** žiak – zákonný zástupca – učiteľ; informovať o pokrokoch žiaka, podávať formatívnu spätnú väzbu (čo sa podarilo, čo je potrebné zlepšiť);
- **poskytovanie informácií:** uvádzať presný dátum, miesto, presný čas, celé názvy a mená v nominatíve, používať krátke vety, heslá; v písomnej podobe – písať malým tlačným písmom;
- **riešenie problémov:** prípadné problémy riešiť okamžite, aby nedochádzalo k nedorozumeniu;

- **spôsob podpory zákonného zástupcu pri domácej príprave žiaka:** i keď zákonný zástupca z dôvodu jazykovej bariéry nemusí byť schopný pomáhať žiakovi s domácimi úlohami, je dôležité podnecovať celenú spoluprácu zákonného zástupcu a dieťaťa, napríklad zákonný zástupca môže kontrolovať plnenie domácich úloh (označenie v zošitoch), hlasné čítanie (10 minút), pri domácej príprave používať materinský jazyk (informácie na internete, slovníky, encyklopédie). Žiak tak pocíti, že dvojjazyčnosť nie je nedostatok, ale šanca. Rovnako zákonný zástupca vníma, že jeho jazyk je uznávaný ako rovnocenný.
- **spôsob hodnotenia:** stanovenie jasných pravidiel hodnotenia – priebežné/súhrnné hodnotenie;
- **informovanie o školských a mimoškolských aktivitách:** pozvánky na akcie musia byť stručné, zrozumiteľné a jednoznačné;
- **rešpektovanie zvykov rodiny:** stravovanie a pod. Zákonný zástupca sa môže zúčastniť vyučovacích hodín a porozprávať žiakom napríklad o krajine ich pôvodu, zaujímavostiach, kultúrnych a náboženských sviatkoch a pod.

Zoznam literatúry

Legislatíva

- § 145a ods. 2 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- § 145b ods. 1 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- § 146 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- § 25 ods. 10 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Literatúra

- BERNKOPFOVÁ, M., B. NOSÁLOVÁ, K. TITĚROVÁ, T. VÁGNEROVÁ a J. VÁVROVÁ, 2019. *Průvodce začleňováním žáků s odlišným mateřským jazykem. Pro základní školy*. Praha: Meta, o. p. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů.
- BUTAŠOVÁ, A., 2007. *Koncepcia vyučovania cudzích jazykov v základných a stredných školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- CUMMINS, J., 2020. *Vzdělávání vícejazyčných žáků* [online]. Praha: Preklad Meta, o. p. s. ako podklad konferencie financovanej z prostriedkov hlavného mesta Prahy z „Programu v oblasti podpory aktivít integrácie cudzincov na území hl. m. Prahy pre rok 2020“. [cit. 24. 10. 2021]. Dostupné z:
https://www.inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/vzdelavani_vicejazycznych_z_aku_jim_cummins_1.pdf.
- CVEJNOVÁ, J., I. PAPIRNÍKOVÁ a D. BENEŠOVÁ GRUNTOVÁ, 2007. *Diagnostika úrovně znalosti českého jazyka (diagnostická příručka)*. Centrum pro integraci cizinců, o. s.
- DANIŠKOVÁ, Z., M. FILAGOVÁ, S. KAPALKOVÁ a J. PÍŠOVÁ, 2021. *Dieťa hovoriace iným jazykom : možnosti kompenzačnej podpory v predškolskom vzdelávaní*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- Excellence and Enjoyment: learning and teaching for bilingual children in the primary years* [online]. Unit 1 Planning and assessment for language and learning. DfES Publications, 2006. [cit. 07. 11. 2020]. Dostupné z:
http://www.naldic.org.uk/Resources/NALDIC/Teaching%20and%20Learning/pri_pubs_b_ichd_213206_014.pdf.
- GARLIN, E., 2021. *Metóda KIKUS pre deti od 3 do 10 rokov. Slovenčina ako druhý jazyk / Slovenčina ako cudzí jazyk* [online]. Metodika. Erasmus+ Kikus with us. Praha: Meta, o. p. s. [cit. 18. 03. 2021]. Dostupné z: <https://www.inkluzivniskola.cz/kikus>.

- HRDLIČKA, M. a M. SLEZÁKOVÁ, 2007. *Nížkoprahové kurzy češtiny pro cizince. Příručka*. Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka – Centrum pro integraci cizinců, o. s. – Člověk v tísni, o. p. s.
- KRUPOVÁ, E. a M. KOVAČIČOVÁ, 2022. *Dieťa s odlišným materinským jazykom v poradenskom a edukačnom procese – dieťa cudzincov* [online]. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie. [cit. 14. 05. 2022]. Dostupné z: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2022/03/Dieta-s-odlisnym-materinskim-jazykom-v-poradenskom-a-edukacnom-procese-dieta-cudzincov.pdf>.
- KVAPIL, R., D. BAČOVÁ, K. CSIBA, Z. ILIEVOVÁ, J. PÍŠOVÁ, M. ULIČNÁ a J. VRÁBLOVÁ, 2018. *Slovenčina ako cudzí jazyk* [online]. *Príručka pre učiteľov*. Bratislava: MPC. [cit. 17. 01. 2023]. Dostupné z: <https://archiv.mpc-edu.sk/sk/slovencina-ako-cudzi-jazyk>.
- ONUŠKOVÁ, M., D. BAČOVÁ, A. BOTUROVÁ, Z. DUGOVIČOVÁ a Z. ILIEVOVÁ, 2015. *Slovenčina pre deti cudzincov v edukačnom procese*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum.
- PAUL, R., NORBURY, C. a C. GOSSE, 2017. *Language Disorders from Infancy through Adolescence. Listening, Speaking, Reading, Writing, and Communicating*. Elsevier.
- PÍŠOVÁ, J., K. CSIBA a D. ĎURANOVÁ, 2022. *Manuál pre inklúziu detí cudzincov do výchovno-vzdelávacieho procesu v SR*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. [cit. 17. 01. 2023]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/erasmus-slovencina-deti-cudzincov.html>.
- PÍŠOVÁ, J., 2020. Vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike In: *Jazyk a literatúra* [online]. Roč. 6, 2019, č. 1 – 2, s. 43 – 62. [cit. 07. 11. 2020]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/images/sk/publikacna-cinnost/casopisy/jazyk-literatura/2019/1-2-jal-2019.pdf>.
- PÍŠOVÁ, J., K. CSIBA, D. ĎURANOVÁ, A. HALÁSZOVÁ, GY. LEDNECZKÁ a M. PÁLENÍKOVÁ, (eds.), 2021. *Prekladový slovník základných pojmov pre základnú školu* [online]. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. [cit. 15. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.statpedu.sk/sk/vyskum/vzdelavanie-deti-cudzincov/materialy-formulare/>.
- Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky. Učenie sa, vyučovanie*, 2017. Revidované vydanie. Bratislava: Štátny pedagogický ústav. [cit. 07. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.statpedu.sk/files/sk/publikacna-cinnost/publikacie/serr_tlac-indd.pdf.
- Spoločný európsky referenčný rámec pre jazyky, učenie sa, vyučovanie, hodnotenie*, 2013. Revidované vydanie. Bratislava: Štátny pedagogický ústav.
- TITĚROVÁ, K., H. MARKOVÁ, K. ŠLAJSOVÁ a P. VÁVROVÁ, 2018. *Jak jsme organizovali přípravný kurz*. Praha: Meta, o. p. s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů.